

מסכת מכות דף ז ע"ב

תנו (שנו) רבנן (חכמים):
"בשגגה" – פרט למזיד,
"בבלי דעת" – פרט למתכוין.

מזיד פשיטא (פשוט), – בר קטלא (בן מוות¹) הוא?
אמר רבא אימא (תאמר) פרט לאומר מותר.
אמר ליה (לו) אביי אי (אם) אומר מותר אנוס הוא?
אמר ליה (לו) שאני אומר האומר מותר קרוב למזיד הוא.

"בבלי דעת – פרט למתכוין"
מתכוין פשיטא (פשוט), – בר קטלא (בן הריגה) הוא?
אמר רבה פרט למתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם לכותי והרג את ישראל לנפל והרג
בן קיימא.

תנו רבנן (שנו חכמים):
"אם בפתע" – פרט לקרן זוית,
"בלא איבה" – פרט לשונא,
"הדפו" – שדחפו בגופו,
"או השליך עליו" – להביא ירידה שהיא צורך עליה,
"בלא עדיה" – פרט למתכוין לצד זה והלכה לה לצד אחר,
"ואשר לא עדה" – פרט למתכוין לזרוק שתים זורק ארבע,
"ואשר יבא את רעהו ביער" – מה יער רשות לניזק ולמזיק ליכנס לשם אף כל רשות לניזק
ולמזיק ליכנס לשם.

*נחמיה בהבנת עיקרי הסוליא ואחרי כן נעבור להבנת
מצוייקת יותף se הפריטיס בה*

נושא הגמרא בחצי הראשון של העמוד הוא לימוד מפסוקים על מקרים של הריגה בשגגה, בהם
אין הרוצח גולה, ומקרים בהם הוא גולה, על אף שהיה מקום לחשוב אחרת.

הגמרא הביאה ברייתא הלומדת מפסוקים מהם המקרים המסוימים בהם לא גולה הרוצח:
1. מזיד
2. מתכוון

¹ מכאן הביטוי 'קטל אותו'

לכאורה ברור לכל כי במקרים אלו אין גלות שהרי גלות היא רק כאשר הרצח הוא בשגגה. הגמרא מתייחסת לכך ומבארת שאין כוונת הברייתא כפשוטה אלא פירושה הוא כזה:
מזיד הכוונה היא לאדם שלא ידע שיש איסור להרוג אדם (מכונה בגמרא "אומר מותר"²) משום שהוא כמזיד, שהרי היה עליו ללמוד.
מתכוין פירושו שזרק חפץ על בהמה על מנת להורגה, אך מי שהיה שם בפועל ונהרג הוא אדם.
בשני מקרים אלו אין הרוצח גולה.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת הלומדת מפסוקים מקרים נוספים שבהם אין הרוצח בשגגה גולה:
1. אדם שהחזיק סכין בידו ופגע בפינת הרחוב באדם שיצא מרחוב אחר (קין זוית³).
2. שונא
3. התכוין לזרוק אבן לצד א' ופגעה בצד ב'.
4. התכוין לזרוק למרחק שני מטרים והפגיעה היתה במרחק של ארבעה מטרים.
5. כאשר ההריגה היתה בחצירו של ההורג.

בכל מקרים אלו אף שהרציחה נעשתה בשוגג אין הרוצח גולה

המקרים שבהם יש חיוב גלות למרות שהיינו יכולים לחשוב שאין גולה בהם:
1. כאשר אדם דחף את חברו ודחיפה זו גרמה למותו.
2. הריגה שנעשתה בירידה שהיא לצורך עליה.
בהמשך נבאר מקרים אלו

לאחר שהבנו את אהבה השלמה נוכל להכניס להבנתנו אהבה יותר של השלמה:

"תנו רבנן:

'בשגגה'⁴ – פרט למזיד

'בבלי דעת'⁵ – פרט למתכוין"

המילים "בשגגה", ו"בבלי דעת" – מלמדות כביכול על אותה משמעות. ובכל זאת התורה בוחרת להשתמש בשתייהן, עלינו לנסות להבין מה באה היא ללמדנו בכל אחד מהביטויים הללו.
הנחת היסוד שלנו היא שאין מילים מיותרות בתורה, וכל מה שנראה לכאורה כחזרה וכפילות, בא ללמדנו עניין בעל משמעות עמוקה.
מכך שחזרה התורה ואמרה שדין גלות הוא רק להורג בשגגה ניתן ללמוד פרטים נוספים בדיני גלות, ובביאור פרטים אלו עוסקת הברייתא, ודורשת שהתורה באה ללמד אותנו במילים אלו על מקרים בהם אין הרוצח בשגגה גולה. ומהם מקרים אלו? מזיד ומתכוין – כפי שנבאר..
הגמרא מקשה על דברי הברייתא ואומרת שלא נצרך לימוד מיוחד לכך שבמקרים אלו אין הרוצח גולה, משום שידוע כי דינו של ההורג במזיד הוא מוות (והרי לכאורה מתכוין זו רציחה במזיד)?

² אומר מותר – סבור שמותר המעשה (אומר הכוונה לחושב, סברתו נחשבת כאמירה בליבו)

³ צומת

⁴ "והקרייתם לכם ערים ערי מקלט תהיינה לכם ונס שמה רצח מכה נפש בשגגה" במדבר לה יא

⁵ "זה דבר הרצח אשר ינוס שמה וחי אשר יכה את רעהו בבלי דעת והוא לא שונא לו מתמול שלשום" דברים יט ד

ומבאר את הגמרא :

שמזיד שהתמעט בברייתא שאינו גולה הוא – לא מזיד ממש, אלא שוגג הדומה למזיד. כיצד?
במקרה של אדם שזרק אבן כדי להרוג אדם ולא ידע שיש איסור להרוג⁶.

נחלקו האמוראים מה דינו של רוצח כזה.

לדעת רבא הוא "שוגג קרוב למזיד" מכיון שהיה עליו ללמוד ואי לימודו הוא אשמה.
לדעת אביי הוא "שוגג קרוב לאונס" ואין לגואל הדם רשות להורגו⁷.

הברייתא מחדשת שמתכוין הוא אדם שהתכוין להרוג יצור שאין חיוב מיתה על הריגתו במזיד,
(כגון: בהמה, כותי⁸ או נפלי⁹)
וטעה בזיהוי והרג יהודי במעשהו, דינו שאינו גולה מכיון שהיתה כאן פשיעה - שלא נזהר לבדוק היטב
במי הוא פוגע.

*בזרק כלל כאשר האמרא אומרת שנינו זין בין יהודי לכותי הכוונה היא לטוי
ומחמת הצנזורה שנינו בצפוס וכתבו כותי וניתן לפרש זאת בקלות – לצואא
כאן – אמר אל הפישת כותי האליז אין חיובים מיתה וצאי שאל הפישת טוי אין
חיוב מיתה¹⁰.*

(נציין שיש איסור להרוג גוי שלא בשעת מלחמה¹¹ אלא שהעובר על כך דינו הוא מוות בידי שמיים¹²,
ואינו מסור לבית דין להורגו, כפי שקורה במצב של הריגת יהודי)

נעבור להבנת המקרים הבאים בגמרא:

'אם בפתע' פרט לקרן זוית – אדם שהחזיק סכין בידו ופגע בפינת הרחוב באדם שיצא מרחוב סמוך,
אינו שוגג משום שזו פשיעה (התפרצות לצומת ללא בדיקה).

'בלא איבה' פרט לשונא – אנו מניחים שהרגו בכוונה אלא שהתחכם שיראה כשגגה ודינו כמזיד.

'הדפו' שדחפו בגופו – דחיפה ללא כוונה שגרמה למוות נחשבת כשוגג.

'או השליך עליו' להביא ירידה שהיא צורך עליה – (הנפה כלפי מעלה קרויה עליה, הכאה כלפי מטה
נקראת ירידה) אדם שהוריד בידו גרזן/פטיש וכדו' כדי לצבור תנופה להכאה כלפי מעלה ובירידה זו
הרג אדם בשגגה חייב גלות, למרות שהתכוון היה להכות בגרזן בזמן שהוא מעלה ולא בזמן שמוריד

⁶ קצת קשה להבין איך יתכן שאדם לא ידע מאיסור רציחה, ויתכן להסביר זאת בהמתת חסד אקטיבית
שלהכרעת הפוסקים הוא דבר אסור, האדם לא ידע פסיקה זו ואם כן הוא הרג מתוך מחשבה שהריגה זו
מותרת בעוד שהיא אסורה.

⁷ הסיבה שנקרא בברייתא מזיד הוא מפני שהריגתו היתה בכוונה ואם כן הוא מזיד ביחס לשוגג. וראה עוד
בנספח

⁸ כותים הם אומה שהובאה לארץ ישראל בזמן הגלות כדי ליישב את הארץ ומחמת אריות שהכו בהם התגיירו
(יש מחלוקת תנאים האם גירותם מושלמת או לא, סוגייתנו כמובן סוברת שגירותם אינה גרות)

⁹ נפל הוא תינוק שנולד קודם זמנו ובזמן הגמרא הוא לא היה מצליח לחיות ולכן אין חיוב מיתה על ההורגו,
המציאות בזמננו השתנתה ודינו כתינוק רגיל.

¹⁰ דרך נוספת לזהות זאת בסוגייתנו היא מגמרא בהמשך הפרק שם נכתב שדינו של הכותי לענין גלות הוא
כיהודי.

¹¹ רמב"ם הלכות עבודה זרה פרק י' הלכה א

¹² מכילתא משפטים פרשה ד

"השליך").

'בלא צדיה' פרט למתכוין לצד זה והלכה לצד אחר – אדם שזרק אבן לצד מזרח אך האבן נפלה בצד דרום והרגה אדם, אינו גולה מכיון שדבר זה רחוק מאד שיקרה. ("צדיה"- מלשון צד, לא זרק לצד זה)

'ואשר לא צדה' פרט למתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע – אדם שזרק אבן כאשר רצונו היה לזרקה למרחק שני מטרים, ונפלה במרחק ארבעה מטרים והרגה אדם. גם במקרה כזה אינו גולה משום שאפשרות כזו מאד רחוקה שתקרה.

'ואשר יבוא את רעהו ביער' מה יער רשות למזיק ולניזק ליכנס לשם אף כל רשות למזיק ולניזק ליכנס לשם - כאשר נכנס אדם לחצר פרטית ונהרג מחמת מעשיו של בעל הבית, ההורג אינו גולה משום שלא היה צריך לדעת שהניזק שם.

מלימוד גמרא זו אנו מבינים כי חיוב גלות הוא רק לרוצח בשגגה מוחלטת, אך אם זו שגגה הקרובה לאונס או לפשיעה אין גולין עליה

המאמץ לסיכור זה:

1. ביאור ארמית

2. פסוקי מושלים

3. זיהוי פסוק

ביאור ארמית:

תנו רבנן - _____

פשיטא - _____

בר - _____

קטלא - _____

בר קטלא - _____

אימא - _____

אי - _____

באר בלשונך את המושגים שלמדנו:

_____ אומר מותר -

_____ כותי -

_____ נפל -

_____ ירידה לצורך עליה -

לפניך קטע מהגמרא שלמדנו, בו ניתן לזהות תחילתו של כל שלב חדש לפי:

1. מילת מפתח
2. התחלפות הדובר

מילות המפתח המופיעות בקטע זה:

- "תנו רבנן" - מילות פתיחה לציטוט מבריייתא
- "פשיטא" - מילת שאלה המופיעה לאחר ציטוט תנאי (משנה או ברייתא)

ציין התחלפות שלבים בגמרא לפי חילופי הדוברים:

תנו רבנן :

"בשגגה" - פרט למזיד,

"בבלי דעת" - פרט למתכוין.

מזיד פשיטא, - בר קטלא הוא?

אמר רבא אימא פרט לאומר מותר.

אמר ליה אביו אי אומר מותר אנוס הוא?

אמר ליה שאני אומר האומר מותר קרוב למזיד הוא.

"בבלי דעת - פרט למתכוין"

מתכוין פשיטא, - בר קטלא הוא?

אמר רבה פרט למתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם לכותי והרג את ישראל לנפל והרג
בן קיימא.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

נספח

עבירה בשוגג היא עבירה שנעשתה ללא כוונה,

כלומר האדם רצה את קיום המעשה אך לא ידע שהוא אסור

דבר זה יתכן בשני אופנים:

א. לא ידע שמעשה זה אסור כעת (שכח שהיום שבת).

ב. לא ידע שאסור לעשות מעשה זה (לא למד) ונקרא בגמרא "אומר מותר".

בכל מצוות התורה אדם שענה על אחד מתנאים אלו בעת קיום העבירה חייב חטאת,

אך רוצח בשגגה שונה בכך שבמקרים אלו אין דינו כשוגג ואינו גולה,

שינוי הדין בו נלמד מכך שהתורה כתבה פעמיים את המילה בשגגה ללמדנו שרק רוצח בשגגה מוחלטת גולה

(כפי שהתורה תיארה את מקרה השגגה המחייב גלות: אדם שחטב עצים ונשמט הברזל מהגרזן ואדם נהרג

מפגיעת הברזל) אך אומר מותר שאינו שוגג מוחלט אינו גולה.